

S m a a s t y k k e r.

I.

Om Skoledisciples Frihed for at høre under verdslig Domstol.

Ved Overlærer *D. H. Wulff*.

Samme Æmne, som her findes berørt, er ogsaa behandlet i Heises Diplomatarium Vibergense S. 305 og 334 ff. for et Par andre Tilfælde. Naar ikke desto mindre ogsaa her tre nye Sager af samme Slags fremføres, da sker det ikke blot, fordi Omstændighederne ere lidt forskellige og saaledes fremdrage nye Sider af Datidens Liv, men ogsaa og især dels for at vise, at den Slags Sager ingeni lunde vare sjældne, og dels fordi Henvisningen til Lovhjemmelen her fremtræder endnu bestemtere og tydeligere. I den anden af de fremdragne Sager anføres saaledes bestemt den tyske Kejser Frederiks (Barbarossas) Privilegier og Friheder for Skolepersoner af 1158 og tillige, for at vise, hvorledes disse ogsaa kunde have Gyldighed her til Lands, Kirkeordinansens Bestemmelse, at enhver Præst og Degn skal nyde »slige Privilegier og Friheder, som de udi Biskoppers Tid have haft«, ligesom der ogsaa henvises til tidligere Landsthingsdomme i lignende Sager og til Kong Kristoffers Haandfæstning, at Klerker ikke skulde stævnes til verdslig Ting eller for verdslige Dommere, men for gejstlige Dommere, hvadsomhelst Sag de stævnes for.

1. Vij effther^{ne} Kieldh Jull, Superintendens wdj Wiburgh Stigt, Jens Hanssenn, Jens Michelssenn, Morthen Huass, Oluff Nielssen, Canicher y Wiburg, oc Michell Broen, Lessemester ibid., gior alle witterlight, mett thette worth obne Breff, att wy y Dag haffuer siett, hørth och lesth eth obne beseglet Papiirsbreff oc Dom wdgiffueth aff Wiburg Landtztthingh vskrabeth, wstunghet oc wforfalskett wdj alle Maade, lyudendis Ordh fraa Ordh, som her epther følger: Axell Jull tiill Willestrup, Hermandh Skiell tiill Jungitgaard, Landtzdomer y Nør Juthlandh, Per Scriffuer, Landtztingshører ibid., gior witterlight, att Aar epther Gudtz Byrdt mdluij Løuer dag nest epther assumptionis Marie paa Wiborg Landtzttingh war skichet Christiern Broen paa then enne och haffde hidt steffnit Lauritz Salemager, Frantz Kniffsmedh oc theris Mettbrøder Sandmendh wdj Wiburg paa then anden Side, for the suor Christiern Knudtzenn quitt for Woldh, som han haffde hanom tiilliueth for Saaer och Skade, han hanom her wdj Kiøbingh giord haffde, oc mynte thenom ther mett att haffue suorett wrett; och for^{ne} Sandmendh møtthe oc berette, huorledis for^{ne} Christiern Knudtzen, som samme Gierning giordh haffde oc the haffde suorett quitt, skulle søge Schoule her y Byen oc were wnder Schoulemesters Plicht oc Regimente, oc mynte ther for hans Straff och Refselsse wnder hanom att henge, om han seg mett Bordagh wdj sligh eller andre Maade forsiett haffde, oc for^{ne} Christiern Knudtzenn ther haffde standett sin Rett epther gamble Skich oc Schuolefriheder, oc ther offuer betalit Barskierløn, huilchet the beuiste mett Thingswittne aff Wiburg Byething, ij Dannemendt for viij wontneth haffde, att the haffde werrit tiillneffnit aff Fogden, ferdh Følling gick, att skulle aff Schoulemesteren tes Ledelighet wdsøre, tha haffuer han sagdt oc bekiendt for thenom, att for^{ne} Christiern Knudtzen haffuer standet oc lidet sin Plicht oc Skoulerett saa hart och strengeligh for then Sag, som thet segh burde, oc mynte thenom effther sligh Ledelighet iche att skulle haffue suorett wrett. Thertiill suarett Christiern Broen oc beretthe seg att haffue fanghet Saaer oc Skade, oc minte thet ther for iche nogsom att werre hanom att haffue [standet] Schoulerett oc Legeløn betalit, men plichtig at werre anderledis

atth straffis epther Byens Retth mett Wold, Høringsdiele och anden Byens Straff, som andre Misdeder pleyer att mett straffis, mett flere Ordth oc Tale, thenom ther om emellom løb. Tha epther Tilltale, Giensuar oc Sagens Ledelighet sagde wy ther saa paa for Rett, att eptherthj for^{ne} Christiern Knudtzen, som same Saaremaal giord haffuer (och Sandmendt om suoritt) er gangendis tiill Schoule oc er vnder Ferle oc Riiss, saa och vnder Schoulemesterens och Schoulens Regimenthe och vnder thitz Plicht och Hørsomhedt, och ther for sin Gierning oc Forsømelse att were straffit, epther som for Sandemendh och her nu wdj Dag beuisth war, oc Sandemendth epther slig Ledelighet saa och epther gamble Seduane, Friheder oc Privilegier (som her y Landh oc anderstedz y Rigit her tiill Dags houss Schoulerne henget haffuer) haffuer suoreth for^{ne} Christiern Knudtzen quitt for Wold, som han paa for^{ne} Christiern Broen skulle haffue giorth, kunde wy iche finde Orsag eller Tilfaldh for^{ne} Sandmendt for same theris Eedh och Thoff, thy y saa Maade giorth haffuer, att kunde felde. In cujus rei testimonium sigilla nostra presentibus inferius impressa. Att wy saadan eth Breff haffuer siett och hørd och lest, som forskreffuit stander, thet wittne wy mett wore Signeter tryckendis neden paa thette wort obne Breff. Datum Wiburg Mandagen, som wor Foelcicis¹⁾ Presbiteri Dag Aar mdlv.

(6 Voxsegl.)

2. Jørgen Skram till Thiele, Malthi Jenssen till Hollumgaard, Moritz Styge till Holbeckgaardt, Landtzdomere y Nøriutland, och Gunde Schriffuer, Landztingshører ibid., giøre vitterligt, att Aar epther Gudz Byrdt mdlxxxvj then 26 Februarii paa Viborig Landzting var skichit erlig, hederligh och vellerdt Mandt Her Anders Matssen i Hersum paa sin Søn Mogens Anderssens Vegne vthj erlig, hederlig och høglerdt Mand Mester Christen Reff, Scholemester y Viborig, hans Nerverilse paa then ene och haffde hiidt i Rette steffnit

¹⁾ eller Felicis d: 14 Januar.

Jacob Guldsmid och hans Medtbrødre Sandmendt i Viborigh paa then anden Side, och beskylte for^{ne} Mester Christen for^{ne} Sandmendt for, atth the haffuer suorit for^{ne} Mogens Anderssen, som ganger till Skuole her i Byen, Vold offuer, for hand schulle haffue slagit Niels Perssen, tienindis her i Viborig Bye, endog for^{ne} Mogens Anderssen schulle vere en Skuoleperson och vnder Skuolmesterens och Schuolens Regiment och ther samstedz med Riis att straffis for huis Forsømmelse hand kunde findis att haffue hafft. Sammeledis haffde hiidt steffnit for^{ne} Niels Perssen, for hand lodt hanom samme Vold offuersuere, och for^{ne} Mester Christen ther huos gaff thilkiende, thet hand formiente, samme Schuolis Discipel och Person emod fremfarne keiserlig och koningligh Privilegier och Friiheder och emod Landztingsdomme i slig Sager tilforne vdgangen att schall vere voldsuoren. Och først fremlagde en Dom her aff Landztingit, Aar mdlix Leffuerdagen nest epther Viti et Modesti vdgiffuit, som erlig och velbyrdig salig Axell Jull dømt haffuer, wthj huilcken findis inddragit att vere i Rette lagt en obne beseglit Copie och Viditz paa Latine schreffuit af fremfarne Keiser Friderichs Privilegier och Friiheder, Scholepersoner vndt och giffuen mclviiij, liudendis iblant andit vidt then Mieninge, att thersom nogen tretter medt nogen Schuolepersoner om nogen Sagh, tha schall hand tale hannom till for sin Herre och Mester eller och Biskopen i Steden, huilcke forbemelh keiserlig Mayestett haffuer thennom Jurisdix och Rett giffuen; men huo ther drager thennom for andre Domer, y huor retferdig Sagen kand vere, tha schall the ther medt haffue tabt Sagen. Sa beslutis samme Landztingsdom, att eptherdj tha var giort beuisligt met forbemelt kieserligh Privilegier och Friiheder, att huo som haffuer nogen Trette medt Schuolepersoner, tha skulle the thennom thiltale for sin geistlig Øffrighet, som samme Privilegier bemeller, saa och eptherdj saligh och høgloulig Ihukomelsse kon. Mat.^s Ordinantz om Religionen vdgangen medtfører en huer Prest och Degn att schulle niude slig Privilegier och Friiheder, som the vthj Biscopers Thiidt haffuer hafft, wthj lige Made eptherdj och da er giort beuisligt medt Landztingsdom, Sandmendz Eedt att vere vidt Mact fundit, som thilforne hagde

Scholepersoner, ther for slig Bordag haffuer verit tiltald, [quit sorit], och samme Scholeperson Pouil Anderssen emod slig keiserligh och kongerligh Priuilegier och Friheder saa och gammel vanlig Brugh och Scholernis Friheder, som ther tildags huos hengt haffuer, disligiste emod Landztingsdom er Landz Rett och verdzlig Sententz och Dom vndertuingit, och for samme Bordag er bleffuen voldsorit: tha haffuer Landzdomer, tha var, saa forfunden, att for^{ne} Sandmendt Eedt och Touff buorde epther sadan Leiligheder att vere och bliffue, som thet vsuorit vaar, och icke att komme for^{ne} Pouil Anderssen thill Hinder eller Schade i nogen Made, men hannom for thet Vold och Felling quitt att bliffue, dog viste Domerer icke hannom for en skiellig och tilbørligh Legielsen att kunde vndschyld. Och eptherdij Sandmend thennom vndtschylte, att slig gamell Breffue och Priuilegier icke haffde verit for thennom, ther thee suorit haffuer, haffuer Landzdomer thennom fundit for Felling forskonit att vere, som then Dom i sig sielffuer viider bemeller. Och ther hoss berette for^{ne} Mester Christen och indskod sig thill Konning Christophers Handfestning, hurledis Clercke icke schulde steffnis thill verdzlig Tingh eller for verdzlig Dommer, men for geistlige Dommere, for huadsomhelst Sag de steffnis for, och der samstedz louligen att schulle foruindis, som samme Handfestning i sig sielff ydermiere indholder och skall formelle. Och fremdelis berette for^{ne} Mester Christen, att Ordinantzen schulle medtføre, att Prester och Degne skulle bliffue vidt thieris gamble Friiheder och Privilegier, som the hagde hafft i Bispernis Tid, item Ordinantzen att tillade Prester icke att schulle for verdzlig Dommere tiltalis, førend thee haffuer verit for theris Herritzprouister, saa mente for^{ne} Mester Christen Reff, att Schuolepersoner icke buorde for andre end for theris tilbørligh Dommere att indsteffnis. Och saatte for^{ne} Mester Christen i all Rette, om for^{ne} Mogens Anderssen icki findis emod sadan Nader och Friiheder att vere voldsuoritt och buorde for samme Vold quit att vere. Saa møtte erlig och fornumstige Mand Per Trane, Borger y Wiborig, paa for^{ne} Niels Perssens Vegne, saa och nogen aff Sandmenden paa theris egen och theris Metbrøders Vegne,

disligiste Anders Storm, Viborig Byes Kiemeler, och berette, att Viborig Borger met kongelig Priuilegier och Friiheder schall [vere] priuilerit, att huo som helst vdkomen eller fremide inden Viborig Byes Friiheder saarer eller slaer nogen, hand schall betale Kongen xl March och Byen saa mөгitt, och samme Priuilegier icke schulle vndtage nogen Clerck, som om Natten eller anden Tiidt gior nogen Borger Offuervold eller Offuerlast, men gaff tilkiende, att thet schall vere for^{ne} Mogens Anderssen offuerbeuist att schulle haffue for^{ne} Niels Perssen vskylligligen offuerfallit och slagit, huilcke Beuising for Sandmend haffuer verit fremborit och i Rette lagdt, och ingen da paa for^{ne} Mogens Anderssens Vegne for Fogden eller Sandmend er møtt hannom att forklare, och Sandmendt icke viste att rette thennom epther for^{ne} Viditz aff keiserlig Priuilegier eller samme Konning Christophers latine Handfestningh, som ichi var for thennom, men thennom att schulle haffue tøffuit oc suorit epther Viborrig Byes kongelig Priuilegier, som stormectige høgbaarne Første Koning Friderick then anden, voris aller nadigste Herre och Koning, schall haffue confirmerit och stadfest. Och ther epther berette for^{ne} Sandmend, att for^{ne} Landztingsdom icki var for thennom, ther the giorde theris Eedt, mienindis thennom her vdj ingen Vrett att haffue giort, formenindis ther hoss, att ther som en Schuoleperson lemleste nogen i Byen eller vden, att dee icki for slig stuor drabelig Schade medt ett Slag eller to aff et Riiss kunde vere quit och befriet. Medt fiere Ord och Tale, thennom ther om emellom var. Tha epther Thiltale, Giensuar och Sagens Leilighet, saa och eptherdj nu beuisis medt Dom her aff Landztingit, som fremfarne Landzdomere vdgiffuit haffuer, att Schuolepersoner, som for Bordag haffuer verit voldsuorne, findis aff samme Vold att vere quit fundit epther the Leiligheder, samme Dom medtfører. Och eptherdj thisse for^{ne} Sandmendt vndskylder thennom for^{ne} Dom icke for thenom att haffue verit frembaarit, tha finde vi epther slig Leilighedt thenne Sandmendtz Eedt, nu hiidt kallit er, att vere och bliffue, som then vsuorit var, och ingen till Hinder eller Schade att komme i nogen Made. In cuius rei testimonium sigilla nostra etc.

Att wy Rembolt Pederssen och Peder Høgh, Canicher i Wiborig, haffuer seet och lest en Landztingsdom, liudendis Ord fra Ord, som forskreffuit stander, vnder siin fuld Besegling, vidner vy medt voris Signeter her neden paa trøgt. Datum Wiborigh den 7 Septemb. Aar 1587.

(To Voxsegl.)

3. Jeg Seuerinn Nielssenn Viborg, Skolemester y Aalborgh Scholle, giøre vitterligt med thette mitt obne Breff, at ephtherdi jeg er kommen y Forfaringh, at en aff min Discipeller vid Naffn Jens Jerickssønn, fød y Hellom, skulle thiltallis for nogenn Sagh for verdtzlig Øffrighedt thill Jersløff Herritzthing], och vi haffuer voris Skolis Frihiedt saa vel som andre Scholer her wdi Landenn och andre Stedtz offuer thenn gandske Christenhiedt bekreffthet och statfestet med Keiser och Konger thieris Priuilegier och Landtzthings och Capittels Domme, liudendis blandt andet, at ingenn Schollepersonn skall thilltaelis till Thingh eller Thrette for verdtzligh Dommer, men for dieris egenn rette Øffrighedt, som er Scholemesteren: huorfor ieg rader, beder och forbyder at forfølge thenne min Discipell med nogen Lougmal thill Thinge, men huis nogen haffuir hannom thill at thalle, skall di dieris Sagh ephther voris Priuilegier och Frihiedt indføre for migh for Scholledørenn och der faa Ret aff hannom, som thilbørligt er. Thill ydermiere Vidnisbyrdt och beder Foruaringh trycker ieg min Signeth her neden vnder. Schreffuit y Aalborgh thenn 9 Octobris Aar mdlxxxviij.

Seuerin Nielssen Wiborg med egen Handt.

(L. s.)

Originalerne i Aalborg Bispearkiv.
